

MOTYWACJA DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA W ŚWIECIE TEORII KONFLIKTU MOTYWÓW KURTA LEWINA

MOTIVATION TO CONCLUDE MARRIAGE IN LIGHT OF KURT LEWIN'S THEORY OF CONFLICT OF MOTIVES

Rozprawy Społeczne, nr 1 (IX), 2015

Weronika Juroszek
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Juroszek W. (2015), *Motywacja do zawarcia małżeństwa w świetle teorii konfliktu motywów Kurta Lewina*. Rozprawy Społeczne, 1 (IX), s. 28-34

Streszczenie: W niniejszym opracowaniu poddano analizie zagadnienie motywacji do zawarcia małżeństwa w świetle teorii konfliktu motywów Kurta Lewina, a szczególnie konfliktu przyciąganie-odpychanie, który wiąże się z oddziaływaniem dwóch przeciwstawnych motywów o podobnym natężeniu. Podkreślono, że obecnie młodzi ludzie coraz częściej doświadczają konfliktu między dwoma rodzajami motywów: ukierunkowanych na zawarcie małżeństwa oraz zniechęcających do jego zawarcia. W opisie rodzaju motywów uwzględniono podział na motywację zewnętrzną i wewnętrzną. Dłuższe oddziaływanie na jednostkę dwóch przeciwstawnych motywów skutkuje u niej stanami depresji, zniechęcenia, apatii i bezsilności. Przedstawiono zależności między konfliktem przyciąganie-odpychanie a oporem wobec małżeństwa.

Słowa kluczowe: motywacja, małżeństwo, typologia konfliktów Lewina

Summary: In this article the author analyses the problem of motivation to conclude a marriage in light of the theory of conflict of motives, particularly in relation to the approach-avoidance conflict, which is related to the impact of two contradictory to each other motives of similar intensity. It was emphasized that young people nowadays experience more and more the conflict of two types of motives – pro and anti –marriage. In the classification of motives internal and external motivation was considered. Long-term influence of two antagonist forces on a person may result in depression, despondency, apathy and helplessness. The author also presented interdependence of the approach-avoidance conflict and reluctance to marry.

Keywords: motivation, marriage, Lewin's typology of conflicts

Wprowadzenie

Rezultaty wielu badań jasno pokazują, że małżeństwo jest jednym z najważniejszych celów życiowych młodych Polaków (Plopa 2008; Liberska, Malina 2011). Z drugiej strony w dzisiejszych, ponowoczesnych czasach młodzi ludzie coraz częściej wybierają pozamałżeńskie formy życia rodzinnego, m.in. kohabitację, monoparentalność, życie w samotności. Małżeństwo, które dotąd było przeznaczeniem, postrzegane jest jako jeden z potencjalnych wyborów.

Wielu młodych ludzi prawdopodobnie doświadcza konfliktu między dwoma rodzajami motywów: ukierunkowanych na zawarcie małżeństwa oraz zniechęcających do jego zawarcia. Taki schemat wpisuje się w klasyczną teorię konfliktu motywów Kurta Lewina, w której szczególnie dużo miejsca poświęca się temu konfliktowi, gdzie jednostka musi dokonać wyboru między dwoma skrajnie odmiennymi rozwiązaniami (Lewin 1948). Innymi

słowy, oba oddziaływujące na jednostkę motywy (o podobnym natężeniu) pozostają ze sobą w konflikcie. Taki stan na dłuższą metę prowadzi do depresji, zniechęcenia, apatii.

Lewin, który obok zagadnienia konfliktu motywacyjnego, znany jest przede wszystkim z teorii pola psychologicznego, często podkreślał konieczność prowadzenia takich badań, które mają na celu polepszenie psychospołecznego funkcjonowania jednostek: „(...) posiadał wiele cech osobowości, które przyciągały studentów i sprawiały, że trwali przy nim z taką lojalnością. Jedną z nich było głębokie zainteresowanie problemami społecznymi oraz determinacja, by im zaradzić (Frank, 1978, s. 223). To było ucieleśnienie badań zaangażowanych społecznie. Lewinowi chodziło o to, że samo badanie problemów społecznych nie wystarcza. Podstawową sprawą było odnalezienie sposobów na wykorzystanie tych badań w celu zmiany sytuacji i polepszenie funkcjonowania jednostek, grup i społeczeństw (cyt. za: Benjamin 2008, s. 225).

Niniejsze opracowanie w pewnym sensie jest kontynuacją przesłania Lewina. Stworzoną przez niego teorię konfliktu motywów wykorzystano, aby pomóc młodym ludziom w zrozumieniu ich negatywnych stanów emocjonalnych (w tym de-

Adres do korespondencji: Weronika Juroszek, Uniwersytet Śląski w Katowicach, ul. Jordana 18, 40-043 Katowice, e-mail: weronikajuroszek@interia.pl, tel. 323 569 056

presyjnych), których nieraz doświadczają u progu wczesnej dorosłości. W literaturze przedmiotu podkreśla się fakt ciągłego wzrostu odsetka osób z tym zaburzeniem. Jak piszą Martin Seligman, Elaine Walker, David Rosenhan „Jeden na sześciu nastolatków cierpi obecnie z powodu napadów depresji jeszcze przed ukończeniem szkoły średniej. A jeśli jesteście ludźmi we wczesnym okresie dorosłości, to wasze ryzyko depresji jest tak wysokie, jak nigdy dotąd” (cyt. za: Seligman i in. 2003, s. 271).

Warto ponownie podkreślić, że wielu młodych ludzi z jednej strony chce podołać wyzwaniom życiowym, takim jak wybór współmałżonka, znalezienie pracy, ale z drugiej napotyka wiele przeszkód w ich realizacji. Taki tok rozumowania koresponduje z teorią konfliktu motywów Lewina, w której podkreśla się, że długotrwałe oddziaływanie na jednostkę konfliktu przyciąganie-odpychanie prowadzi do depresji.

Zarys koncepcji konfliktu motywów Kurta Lewina

W psychologii termin „motywacja” oznacza zespół wszelkich mechanizmów (wewnętrznych i zewnętrznych, poznawczych i afektywnych) odpowiedzialnych za uruchomienie, ukierunkowanie, podtrzymanie i zakończenie zachowania (Łukaszewski 2006, s. 427).

W literaturze przedmiotu wyróżnia się kilka rodzajów motywacji: te, oparte na zasadzie przywracania i zaburzania istniejącej równowagi, motywacje zadaniowe (gdzie szczególną rolę odgrywa plan działania i orientacja czasowa), symultaniczne (równoczesne) i hierarchiczne oraz konflikt motywów (Doliński, Łukaszewski 2006, s. 469-491). Hierarchiczność może zakładać pewien w miarę określony porządek motywów, z czym mamy do czynienia np. w hierarchii potrzeb Abrahama Masłowa. Niemniej jednak czasami jednostka musi wybrać, który cel jest dla niej ważniejszy, gdyż poszczególne motywy mogą pozostawać ze sobą w konflikcie (Doliński, Łukaszewski 2006, s. 488). W swojej klasycznej teorii konfliktu motywacyjnego Lewin wyróżnia trzy rodzaje konfliktów:

- dążenie-dążenie – jednostka musi dokonać wyboru jednej z dwóch równie pozytywnych (atrakcyjnych) możliwości;
- unikanie-unikanie – jednostka musi dokonać wyboru jednej z dwóch równie negatywnych możliwości;
- dążenie-unikanie – wiąże się z oddziaływaniem dwóch przeciwstawnych motywów o podobnym natężeniu (Doliński, Łukaszewski 2006, s. 488). Decyzja wywołuje w jednostce zarówno uczucia negatywne, jak i pozytywne. Przykładem może być osoba, która z jednej strony chce zawrzeć małżeństwo, ale z drugiej boi się ograniczenia swobody, nadmiaru obowiązków (Doliński, Łukaszewski 2006, s. 489). Konflikt ten, w szczególności na dłuższą metę,

proceeds to depression, disengagement, and psychosomatic disorders. The greater the significance of the decision, the greater the negative consequences of conflict: attraction-repulsion.

In the current research on the motivation to marry, reference is made to the theory of conflict motives. It is accepted that currently young people are subjected to the influence of many factors, some of which encourage them to choose a spouse, while others – discourage them. Below, a sketch of such factors is presented. It is worth emphasizing that they are a manifestation of internal or external motivation. In the first case, we refer to the situation when an individual undertakes an action for its own sake (the action itself is a reward), while in the second case, the action is undertaken due to circumstances, regardless of whether internal or external, we refer to external motivation.

Wybrane czynniki zachęcające i zniechęcające do zawarcia małżeństwa a konflikt przyciąganie-odpychanie

Analiza badań nad uwarunkowaniami planów małżeńskich i rodzicielskich młodych Polaków pozwala na wyodrębnienie następujących czynników zachęcających do zawarcia małżeństwa: wysokie wartościowanie małżeństwa i rodziny, dążenie do zaspokojenia potrzeb psychicznych (m.in. potrzeby bezpieczeństwa), spadek wraz z wiekiem płodności u kobiet (towarzyszy temu obawa przed starzeniem się i konsekwencjami tego faktu – mniejszych możliwości w znalezieniu partnera), dążenie do sprośnięcia wymaganiami społeczeństwa (oczekiwaniom najbliższej rodziny, powielanie zachowań prarodzinnych grupy odniesienia). Dwa pierwsze czynniki są przejawem motywacji wewnętrznej, a dwa kolejne – motywacji zewnętrznej.

1. Wysokie wartościowanie małżeństwa i rodziny przez młodych Polaków

Dla młodych Polaków założenie rodziny jest jednym z najważniejszych celów życiowych. Tezę tę potwierdzają rezultaty badań przeprowadzonych m.in. przez Mieczysława Płopę (Płopa 2008), Hannę Liberską i Alicję Malinę (Liberska, Malina 2011), Leona Dyczewskiego (Dyczewski 2007), Ewę Budzyńską (Budzyńska 2011). Można przypuszczać, że wielu młodych, samotnych dorosłych doświadcza konfliktu dążenie-unikanie: z jednej strony cenią małżeństwo (aspekt dążenia), ale z drugiej np. nie są przekonani do małżeństwa z osobą, z którą się spotykają, mają do niej mnóstwo zastrzeżeń (aspekt unikania). Zgodnie z teorią Lewina długotrwałe przeżywanie opisanego konfliktu wywoła w takich osobach stany nerwicowe, depresyjne, psychosomatyczne.

In the case of practicing Catholics, an important role is played by religious motivation, where it is necessary to distinguish between a civil and a religious one. As Ewa Budzyńska writes: „Moreover

w świetle badań socjologicznych ponad połowa Polaków opowiada się za sformalizowaniem małżeństwa: 33% uważa, że najważniejszy jest ślub kościelny pociągający skutki prawne (konkordatowy), 27% za wystarczający uznaje ślub cywilny, ale ślub kościelny też warto byłoby zawrzeć (czyli 60% - opowiada się de facto za ślubem kościelnym/konkordatowym, choć nadaje im różne znaczenie)" (Budzyńska 2011, s. 44). Do interesujących należy zagadnienie, w jakim stopniu dla wspomnianych 33% Polaków (pierwsza z wymienionych powyżej grup) małżeństwo traktowane jest w kategoriach sakramentu. Jak pisze Maria Braun-Gałkowska „(...) w tej strukturze, jaką stanowi rodzina, małżeństwo jest relacją najważniejszą. Jest ono podstawą całej rodziny z punktu widzenia psychologicznego, a zarazem – dla chrześcijan – jest sakramentem. Jest jedyną relacją międzyludzką podniesioną do godności sakramentu, a zarazem jest to jedyny sakrament dotyczący jednocześnie dwojga, jedyny sakrament relacji. Małżonkowie sami sobie udzielają tego sakramentu i on stoi u podstaw rodziny" (Braun-Gałkowska 2008, s. 65).

Warto podkreślić, że opisana postawa młodych ludzi - ukierunkowana na zawarcie małżeństwa - może być traktowana w kategoriach zadania rozwojowego. Zgodnie z ujęciem Roberta Havighursta brak wywiązania się z zadań przypadających na dany okres rozwojowy (jak już wspomniano, w przypadku wczesnej dorosłości do zadań tych należy m.in. wybór współmałżonka) skutkuje zniechęceniem i rozczarowaniem (Havighurst 1971). Z drugiej strony wielu badaczy podkreśla, że teoria ta w słabym stopniu przystaje do dzisiejszych realiów kultury zachodniej. Skoro bowiem coraz mniej młodych ludzi chce założyć rodzinę, to brak wywiązania się z tego zadania rozwojowego nie będzie prowadzić do zniechęcenia i rozczarowania przyjmującego takie rozmiary, o jakich mówił Havighurst.

Niemniej jednak w warunkach polskich ciągle jeszcze obserwuje się wysokie wartościowanie małżeństwa jako jednego z głównych celów życiowych, co jest czynnikiem zachęcającym do jego zawarcia.

2. Dążenie do zaspokojenia potrzeb psychicznych (m. in. potrzeby bezpieczeństwa)

Rezultaty wielu badań pokazują, że mimo wzrastającej liczby rozwodów, małżeństwo wciąż pozostaje najbardziej trwałą formą życia małżeńsko-rodzinnego, wszystkie inne – mimo czasem dużej atrakcyjności dla młodych (przede wszystkim kohabitacja) wiążą się z nietrwałością (Slany 2002, s. 146).

Małżeństwo ma szczególną wartość dla kobiet. Rezultaty badań przeprowadzonych przez Andrzeja Dakowicza wykazały, że zadowolenie kobiet żyjących w związkach nieformalnych jest mniejsze od zadowolenia kobiet ze związków małżeńskich (Dakowicz 2012). W badaniu wzięło udział 30 par, które zawarły związek małżeński w Kościele rzymsko-katolickim i 30 par kohabitujących (mieszkających ra-

zem bez ślubu). Staż obu rodzajów par zamykał się w granicach od roku do dwóch lat, badani nie mieli dzieci. Analiza statystyczna wykazała, że kobiety żyjące w małżeństwie deklarowały istotnie większe poczucie zadowolenia ze związku, niż kobiety kohabitujące. Jak tłumaczy Dakowicz, te pierwsze w większym stopniu mają zapewnioną potrzebę bezpieczeństwa. W przypadku mężczyzn uzyskane różnice nie były statystycznie istotne. „Mniejsze zadowolenie kobiet ze związków nieformalnych może być spowodowane brakiem poczucia bezpieczeństwa, wynikającym z tymczasowości relacji, braku społecznej i prawnej deklaracji zamiarów partnera w formie ślubu (Janicka 2003, s. 71)" (Dakowicz 2012, s. 77).

Biorąc pod uwagę fakt, że dla kobiet małżeństwo ma wyjątkowe znaczenie, wszelkie trudności oddalające realizację celu, jakim jest zawarcie małżeństwa, będą nasilały konflikt przyciąganie-odpychanie. Jak już wcześniej wspomniano, długotrwałe doświadczenie takiego konfliktu nasila stany depresyjne, wyczerpanie i zmęczenie. Z tego względu warto zastanowić się, jak pomóc tym osobom, które docelowo bardzo chcą zawrzeć małżeństwo, niemniej jednak z różnych powodów nie potrafią zrealizować tego zadania rozwojowego. Prawdopodobnie już samo zrozumienie faktu, że niejednokrotnie negatywne stany emocjonalne (depresja, apatia, zniechęcenie, bierność, drażliwość) są wynikiem oddziaływania konfliktu przyciąganie-odpychanie, pomaga spojrzeć na wspomniane osoby z szerszej, nacechowaną empatią perspektywy.

3. Spadek wraz z wiekiem płodności u kobiet¹

W tym miejscu warto przytoczyć rezultaty badań Doroty Ruszkiewicz, która analizowała, jakie wady życia w pojedynkę dostrzegają osoby realizujące styl życia singla (Ruszkiewicz 2009). Grupa badawcza składała się z 312 osób (210 kobiet i 102 mężczyzn), reprezentujących następujące kategorie cywilnoprawne: panny/kawalerowie oraz osoby rozwiedzione (z badań wyłączono samotnych rodziców, osoby żyjące w separacji oraz stanu wdowiego). Wiek badanych mieścił się w przedziale 25-50 lat. Jako najważniejszą wadę osoby badane wymieniły coraz mniejsze szanse na doświadczenie rodzicielstwa.

U kobiet spadek płodności następuje dużo szybciej niż u mężczyzn. Rezultaty badań przeprowadzonych przez Judith Easton i współpracowników wykazały, że w okolicach około trzydziestu lat u bezdzietnych kobiet nasilają się myśli i plany prokreacyjne (Easton i in. 2010). David Buss podkreśla, że w przypadku kobiet stosunkowo krótki czas wyznaczony przez naturę na prokreację powodował, że zarówno one same, jak i otaczająca je społeczność, przywiązywały dużą wagę do zamążpójścia. Charakterystyczne dla obecnych czasów bagatelizowanie opisanego czynnika (tj ścisłego uzależnienia

¹ Fakt, że u kobiet płodność (i towarzysząca jej uroda) uzależniona jest od wieku ma swoje konsekwencje: wraz z wiekiem drastycznie zmniejszają się szanse znalezienia partnera.

okresu prokreacyjnego od wieku) prawdopodobnie przyczynia się do nasilenia stanów frustracyjnych u przedstawicielek płci żeńskiej.

Warto więc po raz kolejny podkreślić, że u tych kobiet, które marzą o założeniu rodziny, a wciąż nie mają ku temu odpowiednich warunków (np. obecność narzeczonego), świadomość upływającego czasu i zanikającej płodności może nasilać stany będące konsekwencją konfliktu przyciąganie-odpychanie.

4. Dążenie do sprostania wymaganiom społeczeństwa

Dążenie do sprostania oczekiwaniom otoczenia pokazuje, jak dużą (często niedocenioną) rolę w działaniu człowieka odgrywa motywacja zewnętrzna. Młody człowiek funkcjonuje w określonej rodzinie, która ma wobec niego określone oczekiwania. Dotyczą one jego przyszłych osiągnięć zawodowych, wyznawanych wartości, modelu przyszłej rodziny. Jednym z podstawowych marzeń starszego pokolenia jest to, aby ich dorosłe potomstwo stworzyło szczęśliwą rodzinę. Można przypuszczać, młodzi ludzie odczuwają niejednokrotnie pewną presję właśnie ze strony swojej najbliższej rodziny. Należy podkreślić, że presja ta, odbierana niechętnie przez część młodych, ma wiele pozytywnych cech – jest przejawem motywacji zewnętrznej ukierunkowanej na założenie rodziny. Rodzice, z racji wieku i doświadczenia życiowego wiedzą, że rodzina jest jedną z najważniejszych wartości, a szczęście rodzinne należy do podstawowych filarów satysfakcji z życia. Takie podejście koresponduje z założeniami teorii Havighursta, zgodnie z którą brak wywiązania się z zadań rozwojowych skutkuje frustracją, zniechęceniem, depresją.

Istotną rolę w podejmowaniu przez młodych zadań rozwojowych (w tym – założenia rodziny) odgrywa też wzorzec zachowań rodzinnych prezentowanych przez grupę odniesienia. Wzorzec ten pokazuje jednostce, jakie działania powinna podjąć. Jeśli tego nie robi, odczuwa psychiczny dyskomfort. W przytoczonym wcześniej badaniu Ruszkiewicz jako drugą, najważniejszą wadę życia w pojedynkę badani przywołali przykre poczucie inności przy spotkaniach ze znajomymi będącymi w małżeństwach (Ruszkiewicz 2009, s. 30).

Działania podejmowane przez grupę odniesienia odgrywają więc ogromną rolę w podejmowaniu decyzji, skłaniają do refleksji nad własnym życiem. W szczególności istotne znaczenie może mieć małżeństwo i rodzicielstwo bliskich osób – obserwacja ich nowonarodzonego dziecka wiąże się prawdopodobnie z dużą dozą nowych doznań – zdumienia, fascynacji, radości, zazdrości. Wydaje się, że obserwacja szczęśliwych małżeństw (takich, które łączy duże uczucie i zaangażowanie) zachęca do zawarcia małżeństwa. Z drugiej strony trudna może być sytuacja tych osób, które mimo wielu starań nie potrafią znaleźć współmałżonka lub też ich własna relacja romantyczna nie jest na tyle satysfakcjonująca, aby podjąć decyzję o ślubie. Małżeństwo wywołuje

wówczas silne skojarzenia zarówno pozytywne, jak i negatywne, co prowadzi do konfliktu dążenie-unikanie skutkującego depresją, zniechęceniem, apatią.

Warto więc pamiętać, że np. wśród gości weselnych stanu wolnego prawdopodobnie znajduje się grupa osób, które przeżywają konflikt przyciąganie-odpychanie: same chciałyby zawrzeć małżeństwo (w szczególności jeśli nowożeńcy wyglądają na szczęśliwych), ale ich własna nieuporządkowana sytuacja matrymonialna im na to nie pozwala.

Czynniki zniechęcające do zawarcia małżeństwa

1. Strach przed popełnieniem błędów

Dagmara Dobosz analizowała różne formy życia małżeńsko-rodzinnego w kontekście aktywnego uczestnictwa współczesnych kobiet w rynku pracy (Dobosz 2012). Badanie zostało przeprowadzone w latach 2011-2012 z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego. Grupa badawcza składała się m. in. z 120 młodych Polek i 100 młodych Brytyjek w wieku 20-25 lat. W opinii znacznej części kobiet z obu krajów (54% Polek oraz 33% Brytyjek) czynnikiem najbardziej zniechęcającym do podjęcia decyzji o ślubie jest strach przed nieudanym małżeństwem.

Prawdopodobnie strach ten jest w dużym stopniu rezultatem percepcji otaczającej rzeczywistości, młodzi dostrzegają kruchość wielu małżeństw. Jednakże biorąc pod uwagę fakt, że małżeństwo jest dla nich jednym z najważniejszych celów życiowych, zmniejszająca się ilość pozytywnych wzorców do naśladowania osłabia ich wiarę w powodzenie własnego przyszłego małżeństwa. W rezultacie nasileniu ulegają negatywne stany emocjonalne będące wynikiem długotrwałego doświadczenia konfliktu przyciąganie-odpychanie.

2. Problemy finansowe (mieszkaniowe, niestabilność zatrudnienia)

W przytoczonym wcześniej badaniu przeprowadzonym przez Dobosz kolejnym (drugie miejsce co do częstości wskazań) najważniejszym czynnikiem utrudniającym zawarcie małżeństwa okazało się bezrobocie i towarzyszące mu problemy mieszkaniowe (28% wskazań w przypadku Polek). Na trzecim miejscu znalazły się trudności w znalezieniu odpowiedniego kandydata na męża. Warto podkreślić, że w przypadku Brytyjek kolejność dwóch ostatnich czynników była odwrotna (Dobosz 2012).

W ostatnim czasie w mediach podawany jest przykład Polek mieszkających na Wyspach Brytyjskich, które istotnie częściej, niż rodaczki pozostające w kraju, decydują się na rodzicielstwo (Rzeczpospolita, 6 lutego 2014). Powszechnie jako główną przyczynę tej prawidłowości podaje się stosunkowo dobre warunki socjalne na Wyspach. Większe bezpieczeństwo finansowe sprzyja podejmowaniu decyzji pro-rodziny, w tym wypadku – prokreacyjnych.

Przedstawione rezultaty pozwalają na wysunięcie przypuszczenia, że wiele osób boi się podjęcia

decyzji o małżeństwie i rodzicielstwie ze względu na niepewne warunki finansowe i mieszkaniowe. Jeśli jednostka chce zawrzeć małżeństwo, motyw ten pozostaje w konflikcie z motywem niepewności finansowej. Taki stan na dłuższą metę prowadzi do depresji, zniechęcenia, apatii.

Warto też podkreślić, że zależności między dietnością a czynnikiem ekonomicznym są dużo bardziej skomplikowane, niż by się wydawało. W kulturze zachodniej, inaczej niż kulturze islamskiej (oraz afrykańskiej) bogactwo nie idzie w parze z dietnością. Wielu bogatych ludzi, mimo sprzyjających warunków finansowych, nie decyduje się na rodzicielstwo. Z drugiej strony część młodych, nastawionych odpowiedzialnie do małżeństwa, potrafi podjąć duży wysiłek, aby założyć rodzinę mimo niepewnych warunków finansowych. W tym miejscu warto przytoczyć słowa Braun-Gałkowskiej „Znaczenie sytuacji materialnej bywa, być może, przeceniane, jednak niewątpliwie pewne minimum jest warunkiem koniecznym, choć niewystarczającym, dla prawidłowego funkcjonowania rodziny (Braun-Gałkowska 1985, s. 34).

3. Niechęć do składania poważnych deklaracji, podejmowania życiowych zobowiązań

W literaturze przedmiotu często podkreśla się tendencję młodych ludzi do odżegnywania się od odpowiedzialności, niechęć do podejmowania poważnych, życiowych zobowiązań. W dużym stopniu taka postawa jest wynikiem zaniku wartości religijnych. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że religijność koreluje dodatnio z nastawieniem na zawarcie małżeństwa i dietnością.

Część par prawdopodobnie znajduje się w sytuacji, gdy jednemu z partnerów bardziej zależy na ślubie. Drugi natomiast, choć nawet deklaruje duże uczucie i przywiązanie, z różnych powodów wstrzymuje się z decyzją o małżeństwie (częściej dotyczy to mężczyzn). Taka sytuacja będzie aktywować u każdego z partnerów konflikt dążenie-unikania, niemniej jednak będzie on wyglądał odmiennie u każdej z płci. U kobiet lęk przed starzeniem się oraz „tykającym zegarem biologicznym” prawdopodobnie odpowiada za zwiększenie siły motywu przyciągania. Z kolei u mężczyzn na odwrót – jako że ich płodność trwa dłużej, nie są tak zdeterminowani do podjęcia decyzji o małżeństwie w ściśle określonym czasie i nacisk ze strony kobiety może nasilać motyw unikania. Opisana męska postawa może skutkować u kobiet upokorzeniem, złością i agresją – te uczucia prawdopodobnie powstają u nich w odpowiedzi na niechęć mężczyzn do zawarcia małżeństwa. Tym samym nasila się motyw odpychania i część kobiet stopniowo zniechęca się do kontynuowania relacji romantycznej. Warto w przyszłości poddać empirycznej weryfikacji, w jakim stopniu za decyzję kobiet o przerwaniu takiej relacji odpowiada niechęć mężczyzn do zawarcia małżeństwa.

Prawdopodobnie więc obie płcie nierzadko doświadczają konfliktu przyciąganie-odpychanie, niemniej jednak jego geneza jest inna.

Zależności między konfliktem przyciąganie-odpychanie a oporem (reaktancją)

W literaturze przedmiotu podkreśla się znaczenie zależności między natężeniem tendencji do unikania (dążenia) a bliskością celu. „Opierając się na badaniach nad zwierzętami, N. E. Miller stwierdził występowanie interesujących zależności między relatywną siłą tendencji związanych z dążeniem i unikaniem a bliskością celu i natężeniem popędu (zob. Dollard i Miller, 1967). Jeśli cel wzbudza zarówno tendencję do dążenia, jak i tendencję do unikania, to w miarę zbliżania się do niego: 1) rośnie zarówno siła dążenia, jak i siła unikania 2) gradient unikania jest bardziej stromy od gradientu dążenia (inaczej mówiąc: przyrost siły unikania jest szybszy od przyrostu siły dążenia)” (cyt. za: Doliński, Łukaszewski 2006, s. 489).

Obecnie prawidłowość ta prawdopodobnie często ma miejsce w wyborze współmałżonka. Osoby, u których małżeństwo wzbudza zarówno tendencję do dążenia, jak i unikania, wraz ze zbliżaniem się momentu podjęcia ostatecznej decyzji o ślubie w większym stopniu doświadczają nasilenia stanów negatywnych: zniechęcenia, złości, depresji, buntu. Dzieje się tak, gdyż – jak już wspomniano – siła odpychania rośnie szybciej, niż przyciągania. W jednym z podręczników psychologii widnieje zdjęcie pary młodej stojącej przed ołtarzem. Pod zdjęciem znajduje się zdanie: „Ponieważ gradient unikania jest bardziej stromy niż gradient dążenia, niekiedy nie dochodzi do sytuacji takich, jak przedstawiona na tym zdjęciu. Pan młody (albo panna młoda) ostatecznie się rozmyśla” (cyt. za: Doliński, Łukaszewski 2006, s. 490).

Wątpliwości odnośnie do zawarcia małżeństwa dotyczą przede wszystkim tego z narzeczonych, który jest mniej przekonany do małżeństwa. Pewna część par na tym etapie podejmuje decyzję o rozstaniu. Jakie czynniki sprzyjają podjęciu takiej decyzji? Oprócz osobowościowych (niedojrzałość, dominacja i związany z nią opór wobec jakichkolwiek nacisków) istotne znaczenie może mieć przekonanie o swobodzie wyboru. Zgodnie z zasadą teorii Jacka Brehma (1966) wszelkie formy ograniczenia swobody wyboru (odebranie kontroli nad biegiem wydarzeń) prowadzą do oporu (reaktancji) (Brehm 1966). „Zadania własne i częściowo własne rzadko wywołują reaktancję (opór), natomiast zadania narzucone – często (Brehm, 1966). W tym drugim wypadku pojawić się może konflikt motywacyjny. Mówiąc językiem Kurta Lewina, powstaje może konflikt między dążeniem do danego wyniku i zarazem unikaniem go. Ten rodzaj konfliktu oznacza w istocie prymat sterowania zewnętrznego nad motywacją wewnętrzną, ponieważ tendencja do unikania – w miarę zbliżania się do celu – jest silniejsza niż tendencja do osiągnięcia” (cyt. za: Doliński, Łukaszewski 2006, s. 479). Przejawy reaktancji są następujące: wzrost atrakcyjności zachowań zagrożonych eliminacją, przekora, skłonność do ataku na

źródło ograniczenia wolności (Kofta, Doliński 2006, s. 587).

W przypadku wyboru współmałżonka czynniki te mogą oddziaływać na różne, opisane poniżej sposoby:

Wzrost atrakcyjności zachowań zagrożonych eliminacją – w przypadku wyboru współmałżonka może nastąpić wzrost postrzeganej atrakcyjności wyborów alternatywnych: zerwania (skutkującego życiem w pojedynkę przez jakiś okres czasu lub wejściem w nowy związek), kohabitacji, stałego przedłużania znajomości (tzw. związek „przechodzony”);

Przekora – oznacza tendencję do podejmowania ograniczanego zachowania – nacisk jednego z partnerów na zawarcie ślubu paradoksalnie może przyczynić się do nasilenia u drugiej strony zachowań przeciwnych niż pożądane: biernego oporu, niechęci wobec małżeństwa, buntu, agresji. Ograniczanie swobody wyboru prawdopodobnie nierzadko prowadzi do oporu (reaktancji) i ostatecznie nawet – zerwania związku.

Skłonność do ataku na źródło ograniczenia wolności – w odniesieniu do niniejszego zagadnienia takim „źródłem” jest zazwyczaj ten z partnerów, który w większym stopniu naciska na zawarcie małżeństwa.

Teoria Brehma pokazuje więc, jak trudna może być sytuacja jednostki czekającej (nieraz latami) na decyzję drugiej strony o zawarciu małżeństwa. Taka osoba ostatecznie dowiaduje się, że to rzekomo jej postawa – nacisku, przymusu, zmiennych humorów (typowych przecież w takiej sytuacji) – jest przyczyną rozstania. Warto poddać w przyszłości analizie, jaki procent młodych osób doświadcza konfliktu przyciąganie-odpychanie oraz jakie są ich sposoby radzenia sobie z tym konfliktem. Biorąc pod uwagę fakt, że opisany konflikt prowadzi do depresji, można przypuszczać, że szczególnie dotkliwie będą go doświadczać te osoby, u których uwarunkowania osobowościowe sprzyjają nieefektywnemu radzeniu sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi (np. neurotyczność).

W przyszłości warto również zbadać, jakie czynniki zapobiegają powstawaniu konfliktu przyciąganie-odpychanie w odniesieniu do wyboru współmałżonka. Jak już wcześniej wspomniano, ograniczanie swobody wyboru prowadzi często do oporu – przekonanie o wolności wyboru zwiększa motywację wewnętrzną. Z tego względu ten czynnik ma prawdopodobnie ogromne znaczenie, jeśli chodzi o podjęcie ostatecznej decyzji o ślubie. Warto byłoby również poddać analizie znaczenie odpowiedzialności za drugiego człowieka w aspekcie podejmowania decyzji o małżeństwie.

Należy podkreślić, że trudności z podjęciem decyzji o ślubie dotyczą przede wszystkim młodszego pokolenia. Seniorzy potrafili podjąć takie życiowe zobowiązania i – jak pokazują statystyki – okazali się wytrwali w ich dotrzymaniu. Z punktu widzenia niniejszego opracowania warto przeprowadzić

w przyszłości badania porównawcze nad percepcją własnej motywacji do małżeństwa u ludzi starszych i młodszych dorosłych. W przypadku seniorów odnośnie do samego życia w małżeństwie interesujące byłyby ich odpowiedzi dotyczące tego, jak rozwiązywali konflikty, co pomagało im znosić wady współmałżonka, jak radzili sobie z pokusą rozpoczęcia życia z nowym partnerem. W wielu przypadkach ich wzory zachowań mogłyby być wskazówką dla młodych, jak stworzyć i utrzymać relację małżeńską.

Z kolei w odniesieniu do zagadnienia wyboru współmałżonka warto byłoby poddać analizie to, jak seniorzy postrzegali stosunkowo krótki czas przeznaczony na wybór współmałżonka, jakie czynniki wpłynęły na decyzję o oświadczeniach. Interesująca byłaby analiza emocji towarzyszących decyzji o małżeństwie (zarówno tych pozytywnych, jak i negatywnych oraz ich przyczyn) oraz roli motywacji religijnej.

Literatura:

1. Benjamin L. (2008), *Historia współczesnej psychologii*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
2. Braun-Gałkowska M. (1985), *Miłość aktywna*. Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
3. Braun-Gałkowska M. (2008), *Psychologia domowa*. Wydawnictwo KUL, Lublin.
4. Brehm J. (1966), *A theory of psychological reactance*. Academic Press, New York.
5. Budzyńska E. (2011), *Między etyką a moralnością, czyli rodzina polska na rozdrożu*. Studia Teologiczne i Humanistyczne, t. II, s. 37-54.
6. Dakowicz D. (2012), *Emocjonalne relacje rodzinnych związków formalnych i nieformalnych*. Pedagogika Społeczna, t. IV, s. 69-81.
7. Dobosz D. (2012), *Ślub, rozwód, kohabitacja – w opinii Polek i Brytyjek*. Pedagogika Społeczna, t. IV, s. 83-96.
8. Doliński D., Łukaszewski W. (2006), *Typy motywacji*. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Psychologia ogólna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, s. 469-491.
9. Dyczewski L. (2007), *Małżeństwo i rodzina upragnionymi wartościami młodego pokolenia*, W: L. Dyczewski (red.), *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie*. Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 11-34.
10. Easton J., Confer J., Goetz C., Buss D. (2010), *Reproduction expediting: Sexual motivations, fantasies and the ticking biological clock*. Personality & Individual Differences, t. V, s. 516-520.
11. Havighurst R. (1971), *Developmental tasks and education. Third Edition*. Longman, New York.
12. Kofta M., Doliński D. (2006), *Poznawcze podejście do osobowości*, W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik Akademicki. Psychologia ogólna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, s. 561-600.

13. Lewin K. (1948), *Resolving social conflicts*. Harper & Row, New York.
14. Liberska H., Malina A. (2011), *Wybrane osobowościowe determinanty wartościowania zadań związanych z małżeństwem i rodziną we współczesnej dorosłości*. W: H. Liberska, A. Malina (red.), *Wybrane problemy współczesnych małżeństw i rodzin*. Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 97-119.
15. Łukaszewski W. (2006), *Motywacja w najważniejszych systemach teoretycznych*. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Psychologia ogólna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, s. 427-440.
16. Rzeczpospolita, *Dzieci. Polski fenomen na Wyspach*. Rzeczpospolita, część A, 6 luty 2014, s. 3.
17. Płopa M. (2008), *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
18. Ruszkiewicz D. (2009), *Życie w pojedynkę w opinii osób „bez pary*. Problemy opiekuńczo-wychowawcze, t. II, s. 27-32.
19. Słany K. (2002), *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków.